

Politik Göçmenlerin Dönüşü

Onlar neden yurttaşlıktan çıkarılmışlardı? Bir zamanlar, haklarında soruşturma açıldığı ve yargılanmaları amacıyla yapılan çağrılara uymadıkları için. 10 Aralık günü gördük ki kendiliklerinden geldikleri halde, tutuklanmalarını, yargılanmalarını gerektirecek nedenler yokmuş. Eğer gerçekten aramaları, tutarlı bir kovuşturma olsaydı, geri gönderilmezlerdi. Öyleyse, neden "yurda dön" çağrıları yapıldı, neden yurttaşlıklarına son verildi?

GÜNEY DİNÇ, İzmir Barosu Avukatlarından

Bütün dünyada İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 40. yıldönümünün coşkuyla kutlandığı 10 Aralık 1988 günü, İstanbul Atatürk Havalimanında inanılmaz olaylar yaşandı. Ardi arkası kesilmeyen insan hakları ihlallerine yenileri eklendi. Anayasa çiğnendi, yasalar görmezlikten gelindi. Yurda dönen sekiz politik göçmen den beşi, geri gönderildi. İçişleri Bakanlığı'nın buyruğu ile uygulanan işlemin açıklanan gerekçeleri şöyle: "Vatandaşlıktan çıkartılmış olmaları, pasaportlarının ve giriş izinlerinin bulunmaması".

Yurttaşlarımızı karşılayan savunmanlarının belirttiklerine göre geri gönderilenlerden dördü hakkında, 12 Eylül günlerinde çeşitli mahkemelerce verilmiş tutuklama kararları var. Bunların güvenlik görevlilerince bilinmemesi olanaksız. Aranan, soruşturma açılan kişilerin kimlikleri, bütün giriş çıkış kapılarındaki bilgisayarlar işleniyor. Yapılacak iş, gıyabi tutuklama kararlarının uygulanması için, gelenlerin en yakın cumhuriyet savcılığına götürülmeleriydi.

Anayasanın 138. maddesine göre "**Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır, bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiç bir surette değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.**" Bu kuralın da ortaya koyduğu gibi, İçişleri Bakanlığı, mahkemelerce verilmiş tutuklama kararlarını yok sayarak, kendiliğinden gelen kişileri geri gönderemez. Anayasa ve yasalar, yürütme organına böyle bir yetki tanımıyor. Yargı kararlarını uygulamakla yükümlü olan kolluk, bu olayda görevini yapmamış, anayasayı

açıkça savsaklamıştır.

Yurda dönen politik göçmenlerin vatandaşlıktan çıkartılmış olmaları, suç yargısı açısından hukukî konularını değiştirmemektedir. Uluslararası ve ulusal yasalara göre, yurttaş- yabancı ayrımı gözetmeksizin, suç yeri mahkemeleri, kovuşturulan kişileri yargılamaya yetkilidir. Türk Ceza Yasası'nın 2. maddesi, "Türkiye'de suç işleyen kimse, Türk kanunlarına göre cezalandırılır" diyor. Eğer bu insanların ülkemizde suç işledikleri savlanmışsa, onların yargı önüne çıkarılmaları gerekiyordu. Yurttaş olmayanların yargılanmama başışıklığı mı var ki vatandaşlıktan çıkartılanlarla ilgili tutuklama kararları yerine getirilmiyor?

Bu anlayışa göre Türkiye'de bulunduğu sırada suç işlediği savıyla arandığını öğrenen bir yabancı kendiliğinden çıkıp gelirse " sen vatandaşımız değilsin, yargılayamayız " denip, geri mi gönderilecek? Devletin, egemenlik haklarının başında gelen yargılama işlevini yürütmenin eylemi ile uygulayamaz duruma düşürülmesi, görülmüş, işitilmiş olay değil.

Yoğunlaştırılan kuşuklar

Yargılanmak, üzerine suç atılan kişiler için de temel hakların başında gelir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 10. maddesi, "Herkesin hak ve yükümlülükleri belirlenirken ve kendisine herhangi bir suç yüklenirken, tam bir eşitlikle ve yansız bir mahkeme tarafından hakça ve açık bir yargılanmaya hakkı vardır" diyor.

Yargılanmayı istemek hakkı, Avrupa İnsan Hak-

OLAYLAR VE GÖRÜŞLER

ları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde de yineleniyor. Bildirgelede, "herkes" deyişinin kullanılması, temel hakların uygulanmasında, "yurttaş" ve "yurttaş olmayan" ayrımının gözetilmediğini vurguluyor. Üstelik, sınır dışı edilen politik göçmenler hakkında onca yoksunluğa katlanmalarına karşın, kesinleşmiş bir yargı kararı da yok. Anayasa'nın 38. maddesine göre, "Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz!" Bu koşullarda, yargılanıp durumlarının aydınlığa çıkarılmasını istemek, onların en doğal haklarıdır.

10 aralık günü Yeşilköy'de izlenen görüntüler, başlangıçtan beri tartışmalı olan yurttaşlıktan çıkarma kararları üzerindeki kuşukları daha da yoğunlaştırmıştır. 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Yasası'nda, 12 Eylül yönetiminin 17 Şubat, 1981'de yapılan değişimlerle, yargılanmak ya da cezalarını çekmek amacıyla "...gelmesi için yapılan çağrıya üç ay içinde, sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde bir ay içinde dönmeyenlerin..!" yurttaşlıktan çıkartılarak mallarına el konacağı kuralı eklendi. Yurtdışında bulunanların birçokları, Resmi Gazete'de yayımlanan "yurda dön" çağrılarına, hatta yurttaşlıktan çıkarma kararlarını bile öğrenemediler. 12 Eylül sıcağında, kimi siyasal partilerin, sendikaların, demokratik örgütlerin kurucu ve yöneticileri hakkında TCK'nın 146. maddesine göre ölüm cezası istemiyle yargılanmalarını amaçlayan davalar açıldı. O günlerde, yöneticilerin hoşgörüsünden güç alan işkenceciler, insanlık dışı, utanılası yeteneklerini acımasızca sergilediler. Cezaevlerinde, nezarethanelerde, sorgu odalarında ölenler, öldürülenler oldu. İdam sehpaları kuruldu. Yurtdışındaki politik göçmenlerin dönüşlerini değerlendiren, bu olguları anlamak gerekiyor.

Kimler bu insanlar? Sokakların savaş alanlarına döndüğü günlerde, bir köşe başında pusuya düşürülüp vurulabilirlerdi. Doğan Öz, Kemal Türkerler, Ümit Doğanay dostlarımız ve daha yüzlerce böyle öldürüldüler. Ardından 12 Eylül geldi. Yıllarca ölümün soluğu altında yaşayanlar, bu kez de yıldı ve baskılara boyun eğmek zorunda kaldılar.

"Teslim ol" çağrıları, "vur" emirleri birbirini kovaladı. Radyoda, TV'de, yargılanmayan kişilerin suçluluk fermanları okundu. "Aranıyor" başlıklı fotoğrafları bastırılıp duvarlara asıldı. "Terörle mücadele" görüntüsü altında, özgür düşünceye, tek düzeligi yadsıyan çağdaş seçeneklere, çoksesselliğe savaş açıldı. İlhan Erdost'un, nasıl yaşamdan kopa-

rıldığını unutmamak. Kim nerede olursa olsun, düşünen insanların tümü, az ya da çok, bu karabasanın paylarını aldılar. En azından bir başına kalıp, özgürlüksüzlüğü solumanın ezikliğini yaşadılar. Akla karanın toz duman içinde bırakıldığı bir ortamda "yurda dön" çağrılarına uymadıkları için, kimse kınanamaz.

Celisik tutumlar, sonuç

Türk Vatandaşlığı Yasası'nın 34. maddesinde, "Kaybettirme ve çıkarma kararları şahsidir. İlgilinin eş ve çocuklarına tesir etmez" denmesine karşın, 1981 değişimleri, ekonomik ve insancıl yönlerden aileleri de kapsadı. Yedi yılda, yaklaşık on beş bin kişi yurttaşlıktan çıkartıldı. Aileler parçalandı, geride kalanlar yoksunluk ve eziklik içinde bırakıldı. Olağanüstü dönemlere özgü uygulamaların artık geride kalmış olması gerekiyor.

Başbakan Turgut Özal'a, 22 Mart 1988 günlü Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan şu sözlerini anımsatmak isteriz:

"Vatandaşlıktan çıkarılanların tekrar Türk vatandaşlığına girmeleri mümkündür. Yurda dönmek isteyenlerin dönmelerinde bir mahzur yoktur... Mahkemeleri varsa, biz mahkemelere müdahale etmeyiz. Mahkemeleri neticesinde herhangi bir şekilde tutuklama olur, olmaz, o bize ait bir hadise değildir. Bunu nazarı itibara alırlarsa, kalkar gelirler.."

İşte öyle yaptılar. Tutuklanmayı, işkenceyi göze alarak, kalkıp geldiler. Sonuç ortada. Bu olay Başbakanın su üzerine yazılan sözlerini yadsımakla kalmadı, "yurda dön" çağrılarının da geçerli nedenlere dayanmadığını somut biçimde ortaya koydu. Onlar, neden yurttaşlıktan çıkarılmışlardı? Bir zamanlar, haklarında soruşturma açıldığı ve yargılanmaları amacıyla yapılan çağrılara uymadıkları için. 10 Aralık günü gördük ki kendiliklerinden geldikleri halde, tutuklanmalarını, yargılanmalarını gerektirecek nedenler yokmuş. Eğer gerçekten aransalardı, tutarlı bir kovuşturma olsaydı, geri gönderilmezlerdi. Öyleyse, neden "yurda dön" çağrıları yapıldı, neden yurttaşlıklarına son verildi?

Ülkemizin gerçekten demokratikleştiğini söyleyebilmek için, düşünce ve örgütlenme özgürlüğüne konan engellerin kaldırılması zorunludur. Dünyanın gözü önünde sergilenen böylesi çelişki yumakları karşısında, "Dışarıda itibarımız arttı" diyenlere kulak asmamak gerekiyor.